

MAARİF

(معارف)

Sultan Veled'in
(ö. 712/1312)
Farsça tasavvufi eseri
(bk. SULTAN VELED).

el-MAÂRİF

(المعارف)

İbn Kuteybe'nin
(ö. 276/889)
tarih ve ensâb ağırlıklı bilgiler içeren
ansiklopedik eseri.

Müellif, *el-Ma'ârif*'in mukaddimesinde kitabını belli bir kültür düzeyine yükselen, ilim ve iktidar ehlinin meclislerine katılan kimselerin tarih, ensâb vb. konulardaki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kaleme aldığını ifade etmektedir. Eserin, bu alana dair ilk çalışma olmamakla birlikte genel kültüre dair bilgileri *el-Ma'ârif* adıyla içeren ilk telif olduğu belirtilmektedir (*el-Ma'ârif*, neşredenin girişi, s. 63-64).

Muhtevası ve telif ediliş amacı hakkında kısa bilgilerin yer aldığı mukaddimeden sonra kitabı yirmi bölüm halinde incelemek mümkündür. Birinci bölümde Tevrat'ın birinci kitabına, ayrıca Vehb b. Münebbih'ten gelen rivayetlere dayanılarak evrenin yaratılışı hakkında mâlûmat verildikten sonra Hz. Âdem'den itibaren İsâ'ya kadar otuza yakın peygamberden bahsedilir. Hz. Muhammed'in hayatına ayrılan ikinci bölümde, içlerinde Varaka b. Nevfel ile Kus b. Sâide'nin de bulunduğu bi'set öncesi Hanîf dini mensuplarından sekiz kişinin ismine ve bazı niteliklerine yer verilir, ardından Resûlullah'ın nesebine hazırlıklı olmak üzere Arap ırkının şeceresi geniş biçimde anlatılır, Resûl-i Ekrem'in baba ve anne tarafından nesebi verilir. Hz. Peygamber'in zevceleri ve çocuklarının isimleri sıralanıp onun hayatı hakkında bir kronolojiden sonra Bedir, Uhud ve Hendek gazveleriyle diğer savaşlara temas edilir.

el-Ma'ârif'in üçüncü bölümü ashaba ayrılmış olup aşere-i mübeşşerenin ardından 130 civarında sahâbînin hayatı anlatılmıştır. Kitabın en geniş kısmını teşkil eden bu bölümde sahâbîlerin biyografilerine kısa bakışlar yapılmıştır. Dördüncü bölümde Emevî ve Abbâsî halifelerinin, beşinci bölümde eşraftan veya iktidar sahibi olanlarla bunlara karşı isyan edenlerden kırka yakın kişinin hayatına temas edilmiş, altıncı bölümde tâbiinden ve on-

lardan sonra gelen meşhur şahıslardan 140 kadarının biyografisi verilmiştir. Ashâbû'r-re'ye ayrılan yedinci bölümde İbn Ebû Leylâ, Ebû Hanîfe ve bazı öğrencileri, Evzâî, Süfyân es-Sevrî ve Mâlik b. Enes'ten oluşan dokuz şahsiyetin, sekizinci bölümde ashâb-ı hadîsten kabul edilen 100'e yakın kişinin hayat hikâyesi anlatılmıştır. Sonraki bölümlerde kıraat âlimleri, müsi-ki icra edenler, neseb âlimleri, şiir râvileri ve meşhur muallimler konu edinilmiştir. *el-Ma'ârif*'in on dördüncü bölümünde birbirine küsüp hayatları boyunca konuşmayan, içlerinde bazı sahâbî ve tâbîilerin de bulunduğu on dört kişiden söz edilmiş, on beşinci bölümde "el-evâil" başlığı altında çoğu İslâm döneminde olmak üzere tarihte gerçekleştirilen elliye aşkın "ilk"e temas edilmiş (bu bölüm müstakil bir kitap olarak da yayımlanmıştır [nşr. Muhammed Bedreddin el-Kahvecî, Dimaşk 1407/1987]), aynı bölümde Kâbe, Beytülme-âdis, Mescid-i Nebevî, Basra, Kûfe ve Dimaşk mescidleri kısaca anlatılmıştır. On altıncı bölümde ilk büyük fetihlerin ve fâtilhlerin listesi verilmiş, fetihlerin barışçı yollarla mı yoksa zor kullanılarak mı gerçekleştirildiği kaydedilmiştir.

Kitabın on yedinci bölümü değişik konulara ayrılmıştır. Bunların içinde aşıktan itibaren otuzu aşkın meşhur kişinin meşgul olduğu zanaat ve meslekler, yine meşhurlardan özürü olanlar, benzer bazı özelliklere sahip bulunanlar sayılabilir. On sekizinci ve on dokuzuncu bölümlerde on beş kadar itikadî mezhebin kısa tanıtımı yapılmış, yirminci bölüm Yemen, Hîre ve otuz kadar Acem hükümdarının kısa biyografisine ayrılmıştır.

Genel kültür alanında bir el kitabı niteliği taşıyan *el-Ma'ârif*'in kaynakları içinde İbn İshak'ın *es-Sîre*'si ile Vâkıdî'nin *el-Meğâzi*'si yer almakta, ayrıca *el-Ma'ârif* ile Muhammed b. Habîb'e ait (ö. 245/860) *el-Muḥabber*'in muhtevaları arasında önemli benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir (*el-Ma'ârif*, neşredenin girişi, s. 5-11, 69-70). Kitabın, mukaddimesinde belirlenen esaslara göre ele alınıp alınmaması gereken konuların seçimi ve ölçülü bilgi verilmesi hususunda başarılı olduğu söylenemez. Eserde yer yer Tevrat'tan ve bol miktarda Vehb b. Münebbih gibi İsrâîliyat türü rivayetler nakleden kişilerden eleştiri süzgecinden geçirilmeden, ayrıca başta Kur'an olmak üzere sağlam İslâm literatürüyle mukayese edilmeden yapılan nakiller tenkit konusu olmuştur (s. 110-115).

el-Ma'ârif'in ilk neşirini Ferdinand Wüstenfeld yapmış (Göttingen 1850; Os-nabrück 1977), daha sonra bu neşir Muhammed İsmâil es-Sâvî ve Osman Halîl tarafından tashih edilerek tekrarlanmıştır (Kahire 1353/1934). Kitabın diğer bir neşirini Servet Ukkâşe gerçekleştirmiştir (Kahire 1960, 1969, 1981, 1992). Hasan Ege eseri *el-Ma'ârif: Nebîler ve Sahâbîlerin Sîreti* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul, ts.).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe); ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 5-11, 63-64, 69-70, 110-115; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zehab* (Meynard), II, 442; İshak Mûsâ el-Hüseynî, *İbn Kuteybe* (trc. Hâşim Yâğî), Beyrut 1980, s. 59, 61, 69, 87-94; M. Zağlûl Sellâm, *İbn Kuteybe*, Kahire 1980, s. 48-50; Ahmed Abdülbâkî, *Min a'lâmî'l-ulemâ'i'l-Arab fi'l-karîni's-sâlihi'l-hicri*, Beyrut 1990, s. 137 vd.; Abdülazîz ed-Dürî, *'İlmü't-târih 'inde'l-Arab*, Beyrut 1993, s. 54; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1959 et 1960", *MIDEO*, VI (1959-61), s. 235-240; Hüseyin Varol, "İbn Kuteybe ve Eserleri", *EACİFD*, sy. 6 (1986), s. 147; Bahâüddin Varol, "İbn Kuteybe: Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihçiliğindeki Yeri", *SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 5, Konya 1999, s. 266-268; Zülfikar Tüccar, "Edebü'l-kâtib", *DİA*, X, 410-411.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

MAÂRİF

(معارف)

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin babası
Bahâeddin Veled'in
(ö. 628/1231)
Farsça tasavvufi eseri.

Bahâeddin Veled'in nasihat ve vaazlarıyla sohbet meclislerinde kendisine sorulan sorulara verdiği cevapların bir araya getirilmesinden oluşan eserin hangi tarihte derlendiği bilinmemektedir. Ancak Bahâeddin Veled ders vermeye başladığı sıralarda yirmi beş-otuz yaşlarında olduğuna göre 575-586 (1179-1190) yılları arasında yazıldığı söylenebilir. Eserin 156. bölümünün 603-606'da (1206-1209), 227. bölümünün 600'de (1203) kaleme alındığı anlaşılmaktadır da bölümün düzenlemesine ne zaman ve kimin tarafından başlandığı belli değildir. Bununla birlikte Mevlânâ'nın da eseri okuduğu dikkate alınarak bu dönemde bir bölümünün derlenmiş olduğu söylenebilir. Bahâeddin Veled'in sözleri önceleri tek cilt halinde toplanmışken 965'te (1558) Alâî b. Muhib eş-Şîrâzî adlı İranlı bir Mevlevî dervîşi diğer metinleri de bir araya getirerek 268 bölümden meydana gelen üç ciltlik bir eser ortaya koymuştur.